

gospodarske, obertnijske in národske.

Izhajajo vsako sredo in saboto. Veljajo za celo leto po pošti 4 fl., sicer 3 fl.; za pol leta 2 fl. po pošti, sicer 1 fl. 30 kr.

V Ljubljani v saboto 13. decembra 1856.

Malega gospodarja bogastvo.

(Dalje.)

Ako vse to, kar smo dosedaj razložili, še enkrat na kratko povzamemo, bomo vidili, da vsak kmetovavec veliki kakor mali si zamore najgotovejše in za zmiraj s tem pomagati, da si leto in dan redí toliko živine kolikor je potrebuje, pa nikoli več kakor toliko, kolikor je je preživiti v stanu. Perva skerb mu mora tedaj biti, da pridelá klaje za potrebo in da redí potem svojo živino dobro, ker le po tem se splačuje kapital, ki ga gospodar na živino obrača, ne le da krava več molze in se vol bolje redí, tudi gnoj je od take živine dvakrat več vreden.

Vémo, da mali kmetovavec ne more z veliko mero začeti, in da le počasi jo zamore do pridelka obilniše klaje pripravljati; pa povedati mu moramo, da s klajo mora začeti, ker druge poti ni, da bi se s kmetijo svojo pomagati mogel na bolje. Kar tedaj naj več more, naj skuša, da bo tudi na njivah svojih prideloval živinske klaje. Če tretji del polja svojega odloči za deteljo ali travo, da bo pridelal dosti klaje, bo zamogel kakošno kravico več postaviti v svoj hlev; od te bo imel mleka in tele, pa tudi več in tečnejšega gnoja, tedaj bo zamogel une dvé tretjini svojega polja potem bolje gnojiti; na boljše gnojenih njivah bo pa pridelal več žita in drugih sadežev in tako bo na pridelku pridobil, kar je na prostoru vzel žitu in verh tega ima že dobiček v hlevu.

Razun klaje, ki si jo moder gospodar sam seje na polji, pa ne bo zanemaril tiste, ki mu sama po sebi raste na njegovi senožeti ali na spašniku (gmajni). Pameten mal posestnik, ki že tako nima veliko posestva, ne bo še te malenkosti metal ptuji živini pod noge, kar se vselej godí na gmajnah, katerih nobeden ne obdeluje, zato ker so lastnina vseh in ravno zato nobeden za-nje ne skerbí. Pameten kmetič bo tedaj vselej rekel: „jez hočem svoj delež naše gmajne sam imeti“, da ga bom izoral in njivico napravil ali pa ga v rodovitno senožet sam sebi predelal; jez terjam, da se gmajna razdelí; če tudi majhen kosček dobim, bom vendar vlekel desetkrat več dobička iz njega, kakor dosihmal, ko imamo vsi gmajno skupaj, pa nobeden nič dobička od nje, kakor to, da živina na nji strada“. Tako bo govoril moder mal posestnik in ne bo odstopil od svoje pravice, katero mu postava varuje.

Pa tudi svojo senožet bo pridno obdeloval in ne bo dal, da bi trava rastla kakor bi sama hotla. Res je, da mali posestnik ne more sam umetnih reči napravljati na svoji senožeti, da bi močirni svet z dragimi napravami na suho deval ali suhi svet z dragimi napravami močil, — vendar pa tudi ne bo rok križem deržal in ne bo zadovoljen, da mu le malo in slabe travice zraste. Storil bo kar more, — more pa veliko, če le hoče. Zamoke ali mehkotnice bo zasul z zemljo, ali če ni drugač, tudi s peskom, ki ga je izkopal iz višjih suhih krajev, — močirju bo skopal grabne, da se bo zamok odtekal, — da bi senožet žeje ne terpela, to je, da bi ji vode ne manjkalo, ktera senožet krepčá kakor človeka kozarček vina, bo napravljaj grabničke, kjer koli bo vidil, da zamore kaj vode (deževnice ali snežnice) vjeti in po senožeti izpeljati, — vse kertine ali mrav-

ljišča bo pridno razmetoval po senožeti in bo kertu za to hvaležen, da mu vzdiguje rodovitno perst izpod zemlje, — ne bo terpel germovja in osata na nji, — ne bo pripušal, da bi se v jeseni, kadar je zemlja zmočena, še manj pa spomladi pasla živina po senožeti, — mah bo izzačetka spomladi z brano spravljal s senožeti, ki jo bo križema pridno povlekel, — s sajami, pepélom, z gipsom, cestnim blatom in enakim gnojem bo množil pridelk.

Po ti poti si bo napravil bogato senožet, in če je poprej nakosil na oralu 24 centov sená in otave, si zamore svest biti, da bo njeni pridelk pomnožil na 35 in morebiti še celo na 48 centov, — in vse to brez copernije, le z umnostjo in pridnostjo. (Dalje sledí.)

Gospodarske skušnje.

(Kdaj naj se kosí merva in otava?) Senožeti, ktere se dvakrat kosijo, in takih je naj več, naj se kosijo pervikrat, kadar je zgornja trava v polnem cvetji. Kadar zgornja trava cvetè, takrat stojí senožet v svoji popolni moči; zgornja trava je tečna in spodnje trave se ne zgubi malo. Ako je bila o pravem času merva (senó) pokošena, je to tudi za otavo dobro, in zlasti malemu kmetovavcu zaleže otava za goveda čez zimo veliko. Škoda, da se košnja otave opravlja tako rekoč, kadar je. Večidel gospodarjev kosí otavo, kadar ima čas za to, nekteri kadar so veliko žetev opravili, nekteri še le, preden za ozimino orjejo. Umen gospodar bo pri košnji otave gledal le na to, da mu je otava dober pridelk. Za pravilo (regeljco) smé veljati, otave ne kositi pred drugo polovico mesca kimovca (septembra), to je, ne pred kvaternim tednom po Malem Šmarnu, zakaj takrat so trave tako dozorele, da veliko več pozneje ne pridobé, tudi je vreme takrat večidel dobro in tudi drugih opravil ni takrat preveč.

Nekaj pa imamo gospodarjem o košnji sená še povedati, kar se bo sicer nekterim smešno zdelo — pravi gospodarski časnik „Agronom. Zeit.“ — kar pa je vredno, da bi nihče v nemar ne pušal, in to je luna. Naj si zapomnijo to, da o mlaji (mladi luni) naj nikoli sená ne kosijo. Čeravno ima solnce veliko večjo moč do rastlin na zemlji, vendar tudi luna brez moči ni; to so skušnje poterdile. Mi nismo babjoverci, da bi se le po luni ravnali in da bi v versto tistih spadali, od katerih se lahko reče, da jih luna terka, — al to moremo našim kmetovavcem po mnogih skušnjah z dobro vestjó priporočati: Nikar sená ne kosite o mlaji! zakaj dosti manj ga bote nakosili kakor če ga kosite o polni luni ali zadnjem krajcu, — tudi ga bo vsaka živina raji jedla. Komur je na tem ležeče, da največ in najbolje merve nakosí, naj jo kosí o polni luni takrat kadar je zgornja trava v polnem cvetji.

Obertnijska skušnja.

(Za malarje kaj). Pol funta lima (kölnischen Leim) naj se razmehčá v vodi kolikor je je za to potreba, in naj z 2 lotoma lojene žajfe dobro pokuha, v tem pa vedno pridno meša. Kadar je vse do dobrega stopljeno,

naj se prilijejo 4 loti v vodi raztopljenega galuna, in vse naj še enkrat dobro prekuha. Potem naj se tako napravljeno limasto mleko (tako se imenuje ta mešanca) precedi in v dobro zadelani steklenici (flaški) spravi. Ako se kaka malarija na papirji s tem limastim mlekom s šopičem (penzeljom) namaže, so farbe vse živejše in stanovitne več let. Kdor je enkrat to skusil, ne bo nikoli več drugač ravnal; tako vesel bo.

Krajopisje.

Terst. *)

Pod stenami golega Krasa v dolini, ktero od južne in vzhodne strani prijazni griči, od zahodne in deloma od severne zeleno jadransko morje obdaja, leži Terst, bogato in prvo trgovsko mesto avstrijskega cesarstva. Raz sosednih gričev zagledaš v severo-zahodu bližnji otok Grado in polotok Oglejski, — na robu podgorja Divin (Duino) in zadej v sinji daljavi bele gore poleg Verone, ki iz globokega morja svoje stare verhove molé, — na desni primorsko podgorje, Občino, in na jugu, na osti zaliva teržaškega bližnji Skedin (Servola), kamor se posebno pozimi teržaška gospoda rada spreha. Na gričih za mestom leži v podobi polomesca stotero kampanij, obbanih od lepих vertov in krasnih nogradov, kjer se je obilo žlahnega vina pridelovalo, dokler ni huda tertna bolezen končavala plodonosnih brajd. Dva drevoreda zaljšata okolico mestno; prvi se začne na izhodni strani v mestu, v ulici „Acquedotto“ (vodotoč) imenovani, in pelje ven iz mesta v najprijetniši, od Teržačanov toliko ljubljene gaj „Boschetto“, kamor se poleti sploh teržaška gospoda na sprehod peš in v urnih kočijah podaja. Verh tega s starimi, z beršljinom ovitimi hrasti obraščenega in tu in tam nanovo pogojzdenega griča, kamor je več lepих cest in potov speljanih, se odpira naj krasnejši pogled na mesto, njegovo okolico in na celo neizmerno morje. Tu stoji mestno strelišče, ktero se pa ne obiskuje toliko, kakor v mnogih drugih mestih, nekaj ker je preodaljeno, nekaj pa tudi gotovo zavolj tega, ker je v gostivnici tukaj vse neizrečeno drago in zraven tega se še sploh tožbe čujejo o slabi pijači; pa tudi strel ne veseli Teržačana toliko kakor prebivavce mnogih drugih mest, kar se zavolj krajnih razmer lahko verjame. Drugi drevored na zahodu mesta pelje proti novi Lloydovi barkotesarnici na poti v Skedin, ki je sprehajališče ob bolj hladnih letnih časih. Ako se vstopiš tu pozimi ali v zgodnji spomladi k poti v nedeljo popoldne, ko je vreme prijazno, se boš čudil sto in stoterim kočijam, ki ena za drugo tu memo dirjajo v Skedin, kjer se toliko ljudstva nabere, da večkrat ni mogoče prostora dobiti. Tu točijo sladki rofošk, ki dopada posebno gospám in gospodičnam, ker ženski spol ljubi sploh sladke reči.

Drugih sprehajališč na suhem pa Terst nima. Bolj male gospode in delavcev se o poletnem času, ob nedeljah in praznikih, mnogo v bližnje kampanije na bokal črnega vina podaja, kjer se jih pa tudi pogostoma namesto enega bokala, pet in še več sprazne, in po tem takem je naravno, da se zvečer na mestnih ulicah marsikak dobrovoljen pevček prikaže, ki ga nosi toliko pod kapo, da mu pod težko glavo noge omahujejo. To je tukaj navada, in kaj mara in porajta naš delavec, ako je v nedeljo par petic zapravil, da je le dobre volje bil, saj zasluži na dan, ako kaj veljá, terd križavec. — Drugi imajo navado ob praznikih in nedeljah bližnje soseske v veseli družbi obiskavati in se ondi kratkočasovati, ter se podajajo v kočijah na Občino, v Lesano, Boljunce, Prosek, Terzišče in druge v mestni okolici

*) Kmalu se bo v Terst in do jadranskega morja odperla železnica, po kateri bo menda marsikdo naših bravcev v to imenitno trgovsko mesto potoval (in hitro in za majhen dnar tje prišel), ki poprej ni mislil, da bo kdaj Terst in morje vidil. Zatorej jim podamo popis teržaškega mesta kakor ga je zložil naš več časa ondi bivajoči gosp. Cegnar v „Glas. slov. slovstva“.

Vred.

ležeče kraje. — Vsakdanje sprehajališče v mestu je imenitni korso, naj daljša in deloma naj širokeja mestna ulica med novim in starim mestom, v sredi najlepših poslopij, najimenitnejših teržnic in prodajavnic, ki sega od jugo-vzhoda od stare šrange noter do morja; pri morji pa molo S. Carlo, ki sega iz srede mesta v morje, na katerega levi strani stojé Lloydovi parobrodi in na desni druge kupčijske ladije.

Še bolj kot sprehajališča na suhem se obrajtajo na morji. Ne le, da se pridno obiskujejo ptuje vojaške, zunaj na morji stoječe ladije, temveč, ako je vreme ugodno in morje ne preveč valovito, posebno pogosto odrivajo brodnarji svoje čolne z razpetimi jadri od bregov, ko pri dobrem vetru kot tica ferčé s pevaječimi ali smodke puhajočimi mladenči, z boječimi deklicami, s pogumnimi možaki in skerbniimi materami v bližnji sv. Jernej, kjer dobiš za dobro plačo dobro pijačo, sladkega prosekarja, in za zdrav želodec zdrav prigrizelj. Od tod vživaš posebno lep pogled na zeléno morje proti zahodu, in kakor da bi iz morja rastel, stoji pred tabo krasni Terst po celem morskem bregu od svetilnika na zapadu do novega Lazareta na severo-vzhodu. Ker Lloydovi parobrod poletnega časa pri lepem vremenu vsako nedeljo in vsak praznik Teržačane v sosedne primorske mesta: v Koper, Piran, Divin in Isolo v razveseljevanje vozi, se vé, da se jih ne manjka, ki se te priložnosti radi poslužujejo, posebno, ker na parobrodu godci lepo go-dejo in se cele verste plesavk berhko sučejo.

Mesto samo, močno polomescu podobno, razdeluje, kakor smo že zgorej omenili, imenitni korso, akoravno ne prav natanko, v novo in staro mesto. — Novo mesto stoji na vzhodni strani in po celi širokosti morske luke, je večje kakor staro mesto, prav snažno in lepo zidano, z ravnimi enako širokimi ulicami, ima poseben lep tlak iz silo velikih kamnitnih plošč, po katerih, ker so iz brusivnega kamna, mnogokrat zapaziš, da ljudje sekire in enako orodje brusijo; pohištva so snažna in prostorne, in da ob kratkem rečem, prav prijetno je mesto. Staro mesto leži na zapadni strani na podnožji griča, na katerem so grad sozidali, in deloma na griču samem, je kaj tesno, ima prav ozke ulice, da se tu in tam težko dva človeka ogneta, v nekterih kotih je dovolj nesnažno in ne kaj vabivno; stanovati v takih krajih, kamor nikdar ne posije milo solnce in je memo tega veden šum in šunder, vpitje, krič, ropot in rožlanje, je toliko manj prijazno, ker so stanišča večidel temne, ker večkrat neprijeten duh v nos bode in ker se radi zavolj nesnage vsakosortni merčesi redé. Staro mesto ima to edino dobro, da pozimi v njem ni tako nadležna huda burja, ki po ulicah novega mesta hudo vihrá in piska in žvižga; odvráča pa burjo homec, ki zadej stoji in sila ozke in zakrivljene ulice, da va-nje ne more. Da so v starih časih mesta s tako ozkimi ulicami zidali in vse na kup tlačili, je velevala tačasna politika, ker v ožinah so se lahko sovražnikom branili, kar bi se v odprtih mestih ne bilo moglo zgoditi; in ravno Terst je imel z Benečani dolgoterpeče in serdite boje, katerega so si večkrat osvojili, pa vedno sopet zgubili, dokler se ni za vedne čase Benečanskega leva rešil in se odsihmal tako okrepil, da je Benetke — nekdanjo zapovedovavko, toliko mogočno in visoko kraljico morja — še prekosil. (Dalje sledí.)

Slovensko slovstvo.

Pretres dela Navratilovega o glagolih *).

* Častiti bravci „Novic“ pomnijo še učeni prepír zastran glagolov. „Novice“, „Priatelj“, „Zg. Danica“ in drugi

*) Tudi v 49. dokladi dunajskega časnika „Wien. Zeit.“ smo pod naslovom „Oesterr. Blätter für Literatur und Kunst“ brali te dni pretres gosp. Navratilove knjižice, ktera, kakor gosp. presojevavec pravi, si je nalogo odbrala „den Geist des slavischen Zeitwortes zu erforschen und auf Grund seiner doppelten, hier mit Fleiss und Klarheit entwickelten Natur der perfektiven und in-